

УДК 338.24:65.018

Г. Т. Чехович,
к. е. н., доцент кафедри "Менеджмент організацій",
ПВНЗ "Херсонський економічно-правовий інститут"

РОЗРОБКА КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАД СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНІВ

G. Chekhovych,
k. e. n., dotsent kafedry "Menedzhment orhanizatsij", PVNZ "Khersons'kyj ekonomichno-pravovyj instytut"

THE DEVELOPMENT OF THE CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF THE SYSTEM OF ECONOMIC SECURITY OF REGIONS

Статтю присвячено удосконаленню концептуальних засад системи економічної безпеки регіонів, шляхом розробки методів гнучкого державного регулювання національної економіки, та заходів забезпечення функціонування внутрішнього ринку.

The article is devoted to the improvement of the conceptual foundations of the system of economic security of regions, through the development of flexible methods of state regulation of national economy and measures to ensure the functioning of the internal market.

Ключові слова: система економічної безпеки, економічна безпека, національна безпека, національна економіка, внутрішній ринок.

Key words: system of economic security, economic security, national security, national economy, the domestic market.

ВСТУП

Конструктивна праця щодо забезпечення економічної безпеки як макроекономічної категорії перш за все повинна базуватися на власній стратегії, яка постійно переглядається і удосконалюється залежно від вирішених питань, що підлягають уточненню і деталізації. Вважається, що першочерговим заходом щодо гарантії безпеки є виживання економіки країни (якщо виникнення загроз є історичною передумовою), потім — в стабілізації економічних відносин і в налагодженні здорового функціонування державного управління, і лише в перспективі — в забезпеченні сталого розвитку економіки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Результати аналізу наукової літератури з дослідження принципів формування системи забезпечення економічної безпеки держави висвітлені у працях таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як Л. Абалкін, В. Білоус, О. Бандурка, О. Барановський, І. Бінько, В. Геєць, С. Глазьев, Б. Грієр, В. Духов, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, Б. Кваснюк, Т. Ковальчук, В. Манілов, Г. Маховські, С. Мердок, В. Мунтіян, Н. Нижник, Є. Олейніков, Г. Пастернак-Тара-

нушенко, С. Пирожков, К. Петрова, В. Сенчагов, Г. Ситник, А. Сухоруков, Я. Тімберген, І. Червяков, В. Шлемко, Д. Фішер, В. Ярочкін та ін.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Основною метою статті дослідження системи економічної безпеки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Для підтримки економічної безпеки необхідно активізувати дії у всіх напрямках економічних реформ, включаючи: створення нормативно-правового простору, нових інститутів управління і здійснення інституційних перетворень; розробку механізму вирішення спірних питань і конфліктних ситуацій, що виникають у сфері економічних стосунків між різними органами влади; гармонійний розвиток економічних і політичних стосунків з країнами ближнього і далекого зарубіжжя із врахуванням взаємних інтересів та забезпечення економічної безпеки країни; зміцнення державної влади, підвищення довіри до її інститутів, а також раціоналізацію механізмів вироблення і формування економічної політики [6].

Для вирішення таких завдань потрібна розробка відповідного механізму їх реалізації. Він включає наступні елементи: об'єктивний і все-

бічний моніторинг економіки і суспільства з метою виявлення і прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз економічній безпеці; розробку порогових, гранично допустимих значень соціально-економічних показників, недотримання яких веде до нестабільності і соціальних конфліктів; діяльність держави по виявленню і попередженню внутрішніх і зовнішніх загроз безпеці економіки [6].

Економічна безпека в розрізі державного управління — це вироблення курсу на досягнення таких умов, які необхідні для підтримки довгострокового покращення у сфері праці і репродуктивності капіталу, а отже, зростаючого рівня життя громадян країни, включаючи підтримку справедливих та динамічних умов ведення бізнесу, які призводять до нововведень, внутрішнє та іноземне інвестування і стабільне економічне зростання. Це є поширеною метою, до якої прагнуть всі держави, і українська держава не є виключенням [7]. Для її досягнення треба постійно корегувати підходи до формування такого вкрай актуального стратегічного курсу.

Проблема розробки концептуальних засад системи економічної безпеки як елемента програми соціально-економічного розвитку найважливіших макроекономічних і фінансових процесів є складною і багатогранною. Її розробка відбувається, по-перше, за умови значної невизначеності, по-друге, не є досить методологічно і методично забезпеченим.

Саме тому сьогодні перед наукою постає проблема розробки нового курсу, важливим елементом якого є стратегія економічної безпеки. Це вимагає послідовної цільової практичної роботи, спрямованої на оздоровлення економіки і відтворення її зростання. Таким чином, створення концепції системи економічної безпеки передбачає не тільки ефективне функціонування самої фінансової системи, але й забезпечення безпечного функціонування всіх елементів економічного механізму країни.

Головними завданнями державної політики забезпечення економічної безпеки вважаються: розвиток внутрішнього ринку; досягнення стабільного економічного росту та розвитку соціальної сфери; освоєння зовнішніх ринків збуту, активний захист національних виробників і споживачів; здійснення активної політики енергозабезпечення і розвитку енергетичної сфери, зважена політика валютного регулювання і управління державним боргом; сприяння інноваційної діяльності, удосконалення системи захисту інтелектуальної власності; детінізація соціально-економічних процесів; забез-

печення національних інтересів на основі верховенства міжнародного права, повноправної участі в міжнародних економічних організаціях.

Економічна політика держави в галузі забезпечення економічної безпеки ґрунтується на варіантах прогнозів економічного та соціального розвитку країни та регіонів і повинна корегуватися залежно від розвитку подій за тим або іншим варіантом [2].

Найважливішим елементом механізму забезпечення економічної безпеки суспільства є діяльність держави щодо виявлення і попередження внутрішніх і зовнішніх загроз безпеці економіки, особливо в умовах нестійкого соціально-політичного становища [6]. Один з напрямів дотримання стратегічних інтересів безпеки полягає в створенні системи гнучкого регулювання ринкової економіки. Зрозуміло, само по собі регулювання не гарантує безпеки. Воно може виявитися не лише корисним, але й шкідливим, якщо намагатися відновити форми регулювання, що не виправдали себе. Перш за все, мова йде про регулювання не просто економіки, а її ринкової моделі. Важливо не лише не порушити механізми саморегуляції, але й створювати умови для найбільш ефективної роботи цих механізмів.

Для цього суб'єкти ринку повинні мати своєму розпорядженні досить повну інформацію про розвиток економіки в цілому; задачі структурної політики, пріоритети державної підтримки; насиченість і дефіцити ринку; прогнозовані макроекономічні показники і т.п.

У найзагальнішому вигляді роль держави полягає в виявленні причинно-наслідкових та інших залежностей в ринковій економіці, в попередженні таких стихійних моментів розвитку, які загрожують національній безпеці, у визначенні сфер, здатних принести в перспективі найбільший прибуток.

У систему гнучкого державного регулювання доцільно включити наступні підсистеми:

— макроекономічне регулювання, що встановлює спільні правила і параметри господарювання для всіх типів організацій;

— індикативне планування, на основі якого здійснюється орієнтація інвестиційних процесів на обрані пріоритети структурної політики, а також інші типи налаштування механізму господарювання економічними методами для всіх типів організацій;

— жорсткіше планування діяльності державних підприємств, держзамовлень, а також розробка і здійснення методів управління державним майном [6].

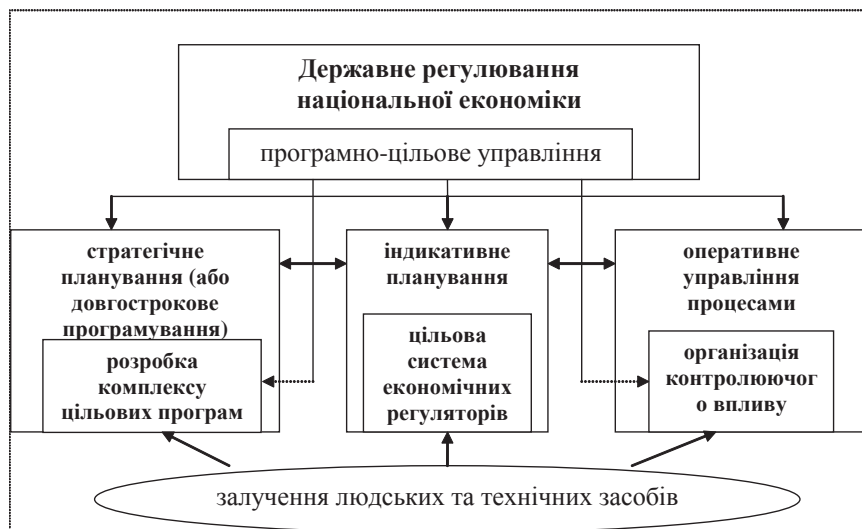

Рис. 1. Методи гнучкого державного регулювання національної економіки

Джерело: розроблено автором.

Дисбаланс на внутрішньому ринку, періодичне виникнення валютних криз, загострення платіжної кризи проявляється останніми роками внаслідок неналежного підтримання економічної безпеки на державному рівні.

На рис. 1. розглянуто основні підсистеми державного стратегічного регулювання національної економіки.

Однією з найголовніших загроз внутрішньому ринку є засилля на ньому низькосортних імпорتنих товарів. Серед інших загроз експерти виділяють:

- відсутність належно функціонуючої платіжної системи;
- недостатній кредитний потенціал суб'єктів господарювання;
- недостатній обсяг грошової маси для об-

слуговування обороту сукупного продукту;

— перешкоджання розвитку конкурентоспроможних підприємств;

— збереження монополізації ринків і як наслідок — необгрунтоване завищення цін на окремі товари.

Результатом таких зрушень є не тільки загрозливий вплив на цінову та економічну безпеку, але й викривлене функціонування ринку, що гальмує економічне зростання на мікро- та макrorівні. Система захисту внутрішнього ринку з боку держави може знайти застосування в наступних заходах, поданих на рис. 2.

Проте сутність і стратегія економічної безпеки не вичерпуються проблемами внутрішнього ринку, відновленням економічного зростання на основі нової структурної політики, задоволенням споживчого та інвестиційного попиту, розвитком ринку цінних паперів, створенням конкурентної середовища, оптимізацією стосунків власності і менеджменту, створенням гнучкої системи державного регулювання ринкового типу.

Стратегія не стане дієвим інструментом політики, якщо не будуть конкретизовані задачі безпеки в окремих сферах економіки: у галузях матеріального виробництва; у науково-технічній, соціальній і зовнішньо-економічній сферах; у регіонах [6].

На рис. 3 представлено загальні проблеми економіки і визначено розподіл суб'єктів (ринкових та державних механізмів) для найоптимальнішого вирішення цих проблем.

Важливий чинник тверезої оцінки в підтриманні економічної безпеки — необхідність ретельного обліку розвитку виробництва і господарства в цілому з прогнозуванням розповсюдження й впровадження наукових, дослідних та інженерних розробок, що стосуються створення і реалізації нових технологій і ресурсозберігаючих матеріалів, особливо альтернативних джерел енергії.

В умовах інституціональних перетворень і, відповідно, зміни фінансування науково-

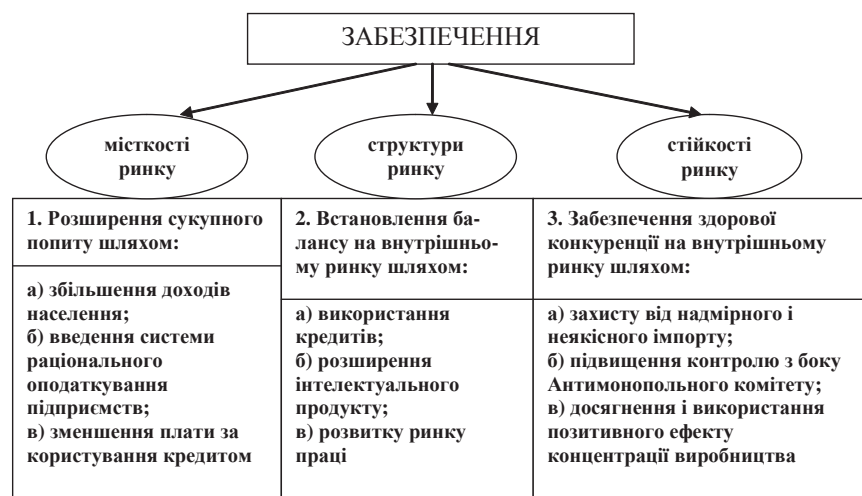

Рис. 2. Заходи забезпечення функціонування внутрішнього ринку розроблено автором

Джерело: розроблено автором.

дослідних установ і робіт, виникає новий інтерес та нові принципи співробітництва науки і промислових підприємств. Створюється ситуація, коли для збереження конкурентоспроможності промислового підприємства особливо важливою стає інформація про досягнення та використання як прикладних, так і фундаментальних досліджень, і для цього їм потрібні більш тісні зв'язки з первинними джерелами фундаментальної науки, які у нас представлені, в першу чергу, науково-дослідними установами академічного сектору науки. В свою чергу науково-дослідні установи академічного і вузівського секторів науки мають інтереси безпосереднього співробітництва з промисловими підприємствами, які базуються на необхідності пошуку джерел фінансування фундаментальних робіт і можливостей одержання прибутків від комерціалізації результатів наукових досліджень. Для вузівської науки це ще і шлях для створення сприятливих умов для працевлаштування молодих спеціалістів, яких вони готують [8].

Для молодого української держави створення адекватної системи національної безпеки і входження повноправним суб'єктом в існуючі системи міжнародної безпеки було і є одним з найголовніших пріоритетів, що гарантують її виживання і розвиток. Створення і розвиток української держави збіглися в часі з драматичними змінами біполярного світу, що утворився після закінчення Другої світової війни і розвивався в часи Холодної війни, процесами формування принципово нових підходів і структур глобальної і євроатлантичної безпеки, процесів, які ще далекі від свого завершення [1]. Пріоритетним завданням України є органічне входження в європейську та світову спільноти, вихід у багатомірний світ складних міжнародних відносин і нових структур безпеки глобального і регіонального рівня. В сучасних умовах зовнішньополітичний курс української держави визначається як багатовекторний, що в практичній площині часто розуміють спрощено, а орієнтація полі-

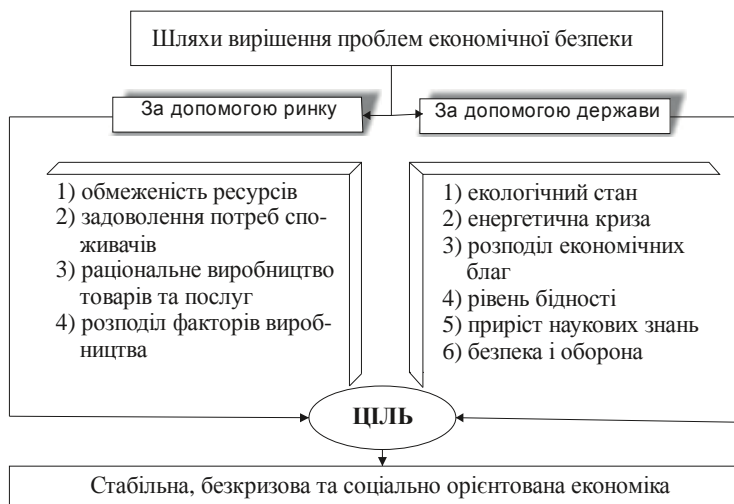

Рис. 3. Шляхи вирішення проблем ринкового та державного регулювання економічної безпеки

Джерело: розроблено автором.

тичної думки лише на два вектори віддзеркалює стереотип біполярності світу, обтяжений уявленнями про його конфронтаційну побудову [1]. Відносини стратегічного партнерства передбачають високий ступінь взаємозацікавленості як у гео економічному, так і в геостратегічному ракурсах. У напрямі налагодження відносин саме такого типу Україна працює, виходячи з власних інтересів і спираючись на набутий досвід взаємодії з різними країнами світу [1]. Нагального вирішення потребують проблеми України, пов'язані з міжнародною безпекою. Найхарактернішим вирішенням нагальних проблем є система задач, що подана в табл. 1.

Таблиця 1. Зовнішньоекономічні задачі України в сфері безпеки

1	стимулювання розгалуження системи зовнішньої торгівлі при одночасному дотриманні економічних інтересів країни і протекції її безпекових механізмів, підвищення загальної ефективності зовнішньоекономічної діяльності та зв'язків в інтеграційному аспекті української економіки в світове господарство;	2	активізація експортного виробництва, використовуючи переваги ресурсного потенціалу української держави та принципи теорії порівняльних переваг; акцентування уваги на провадження політики імпортозаміщення та на контролі імпорتنних потоків;
3	підтримка розвитку вітчизняних експортерів при виході на світові ринки для зайняття ними сталих позицій в світовій торговельній системі;	4	збільшення в експорті питомої ваги наукоємної та високотехнологічної продукції;
5	підтримка розумного протекціонізму стосовно вітчизняних виробників, що не є монополістами або тільки займають свою нішу в ринкових умовах господарювання для сприяння розвитку внутрішнього ринку;	6	перехід всіх транспортно-комунікаційних систем (зокрема зовнішнього сполучення) в державну власність для розширення контролю над їх ефективною роботою виключно для потреб національної економіки;
7	проведення заходів щодо стабілізації курсу національної валюти (шляхом стабілізації руху капіталів, маси грошей в обігу та швидкості їх обертання та ін.);	8	погашення зовнішніх боргових зобов'язань України та в середньостроковій перспективі – перегляд умов погашення зовнішнього боргу та його обслуговування;
9	підвищення рівня політико-правової захищеності національних українських інтересів та вищеперерахованих економічних пріоритетів по відношенню до іноземних держав, юридичних осіб та міжнародних організацій.		

Джерело: розроблено автором.

ВИСНОВОК

Вкрай важливою є налагоджена система інвестування в державі. Основним напрямом тут має стати створення середовища, що сприяє поживленню інвестиційної активності, залученню на справедливих засадах приватних вітчизняних та іноземних інвестицій для модернізації всіх сфер економіки. Проте, існує низка виробництв, які не підлягають інвестуванню з-за кордону (наприклад, стратегічно важливі для безпеки країни галузі економіки, оборонна промисловість). Гарантом безпеки в цьому випадку виступає держава, якій належить двоєдина функція щодо прийняття інвестиційних рішень. Від рівня державної участі в інвестуванні, необхідності ухвалення законів і актів залежить створення економічного підґрунтя. Інвестиційна діяльність має регламентуватися державою шляхом включення відповідних пунктів до Стратегії національної безпеки України, а домінуючим інструментом регулювання мають стати програми, проекти та стандарти, що покликані розвивати пріоритетні сфери економіки.

Необхідним є поповнення золотовалютних резервів, що упирається в стан платіжного балансу і його залежність від експорту, надмірно великі обсяги вивозу капіталу з країни, в т.ч. у вигляді витоку капіталу.

Література:

1. Буквич А.В. Економічна безпека країни: теоретичні підходи до аналізу / А.В. Буквич // Вісник Київ. нац. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка. — К.: КНУ, Міжнародні відносини, 2000. — Вип. 16. — С. 46—50.

2. Государственный внешний долг стран мира 2010. Главные факты. [Електронний ресурс] / 2011. — Режим доступу: <http://www.rusfact.ru/news/eh/2011-03-01-1585>

3. Економічні закони, теорії та їх класифікація [Електронний ресурс] / Мочерний С.В. — Економічна теорія. — Видавничий центр "Академія" / Электронная библиотека Князева. — Київ, 2005. — Режим доступу: http://ebk.net.ua/Book/economics/mochernyj_et/part1/103.htm

4. Конституція України: за станом на 28 черв. 1996 р. / Відомості Верховної Ради України. — Офіц. вид. — К., 1996. — (Бібліотека офіційних видань).

5. Сутність та класифікація законів розвитку економічної системи [Електронний ресурс] / Беляєв О.О., Діба М.І. — Система економічних законів і категорій. — Бібліотека економіста, 2005-2010. — Режим доступу: <http://library.if.ua/book/79/5625.html>

6. Экономическая безопасность: производство — финансы — банки / [Павлов В.И., Белоусов Р.А., Грищенко Н.Н., Губин Б.В., Кожевников Р.А.]; под ред. В. К. Сенчагова. — М.: ЗАО "Финстатинформ", 1998. — 621 с. — (Российская академия наук / Ин-т экономики: центр фин.-банков. исследований; Российская академия естеств. наук: секция "Проблем макроэконом. и соц. рын. хозяйства").

7. Economic and Information Security [Електронний ресурс] / Herb Grey // Backgrounder № 6 — Economic Security. — Ottawa, Canadian Security Intelligence Service, 2004. — Режим доступу: <http://www.csis-scrs.gc.ca/nwsrm/bckgrndrs/bckgrndr06-eng.asp>

8. Чижова В.І. Підвищення ролі регіонів в активації інноваційного процесу в Україні [Електронний ресурс] / В. І. Чижова. — К.: Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України, 2003. — Режим доступу: http://iee.org.ua/files/conf/conf_article25.pdf

References:

1. Bukvych, A. V. (2000), "Ekonomichna bezpeka krainy: teoretichni pidkhody do analizu" vol.16, pp. 46—50.

2. (2010), "Hosudarstvennyj vneshnyj dolh stran myra",. Hlavnye fakty. [Elektronnyj resurs], available at: <http://www.rusfact.ru/news/eh/2011-03-01-1585>.

3. Mochernyj, S. V. (2005), "Ekonomichni zakony, teorii ta ikh klasyfikatsiia", Ekonomichna teoriia, available at: http://ebk.net.ua/Book/economics/mochernyj_et/part1/103.htm.

4. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), "Konstytutsiia Ukrainy".

5. Bieliaiev, O. O. and Dyba, M. I. (2005—2010) "Sutnist' ta klasyfikatsiia zakoniv rozvytku ekonomichnoi systemy", Systema ekonomichnykh zakoniv i katehorij, available at: <http://library.if.ua/book/79/5625.html>.

6. Pavlov, V. Y. Belousov, R. A. Hryshenko, N. N. Kozhevnykov, R. A. and Hubyn V. V. (1998), "Ekonomycheskaia bezopasnost'", Problem makroekonom. y sots. ryn. Khoziajstva.

7. Herb Grey (2004) "Economic and Information Security", Economic Security, available at: <http://www.csis-scrs.gc.ca/nwsrm/bckgrndrs/bckgrndr06-eng.asp>

8. Chyzhova, V. I. (2003) "Pidvyschennia roli rehioniv v aktyvatsii innovatsijnoho protsesu v Ukraini" [Elektronnyj resurs], Rada po vuvchenniu produktyvnykh syl Ukrainy NAN Ukrainy, available at: http://iee.org.ua/files/conf/conf_article25.pdf

Стаття надійшла до редакції 28.10.2013 р.